

УДК 1:378+339.923

DOI <https://doi.org/10.24195/spj1561-1264.2024.1.20>**Шмиголь Михайло Федорович**

кандидат філософських наук, доцент,
завідувач кафедри філософії, історії та політології
Одеського національного економічного університету
вул. Преображенська 8, Одеса, Україна
orcid.org/0000-0003-1268-2582

Юшкевич Юлія Сергіївна

кандидат філософських наук,
старший викладач кафедри філософії, історії та політології
Одеського національного економічного університету
вул. Преображенська 8, Одеса, Україна
orcid.org/0000-0002-8295-0346

ФІЛОСОФСЬКО-АНТРОПОЛОГІЧНІ ПРОБЛЕМИ ОСВІТИ В КОНТЕКСТІ ЄВРОІНТЕГРАЦІЙНИХ ПРОЦЕСІВ В УКРАЇНІ

Актуальність дослідження. Трансформаційні процеси, що активізувалися останнім часом в національному освітньому просторі у зв'язку з реальними перспективами нашої країни стати членом Євросоюзу актуалізують необхідність дослідження феномену освіти з точки зору філософсько-антропологічного дискурсу. Гостро постає перед національним освітянським співтовариством досить актуальна проблема, яка стосується осмислення зазначених процесів в контексті європейських ціннісних пріоритетів та філософської рефлексії освіти в цілому як процесу саморозвитку особистості, і як світогляду у зв'язку з усвідомленням складності і особливо не лінійності сучасного світу, що розвивається. **Метою статті** є філософський аналіз сучасних проблем вищої освіти як вирішального фактору розвитку суспільства на етапі його інтеграції в західноєвропейський соціально-економічний, культурологічний, освітянський простір. **Методологічна основа дослідження** зумовлена поставленою метою і завданнями роботи та характеризується застосуванням теоретичних принципів діалектичного поєднання аналізу і синтезу, історичного та логічного підходів, порівняння та аналогії, а також гіпотетико-дедуктивного, компаративістського, структурно-функціонального та герменевтичного методів. **Результати дослідження.** Було зроблено висновок, що сучасний етап розвитку вищої освіти в країні потребує докорінних змін в ставленні до соціогуманітарної освіти в процесі формування фахівців нової генерації, майбутня життєдіяльність яких буде безпосередньо пов'язана з входженням в соціокультурний сучасний європейський життєвий простір. Наголошується, що нинішнє покоління учасників освітнього процесу є не лише свідком, а й учасником формування нових європейських стандартів освіти, що відповідали би вимогам часу. Підкреслюється важливість формування компетентностей, що сприяють розвитку світоглядно-ціннісних якостей фахівця, які б найкращим чином розкривали його індивідуальний ментальний потенціал як людини сучасного західноєвропейського соціального світу. Акцентовується увага на тому, що на сучасному етапі розвитку українського суспільства як країни-кандидата в Євросоюз освітній фактор стає критично важливим. Саме на цій підставі є важливою актуалізація соціогуманітарних проблем, пов'язаних з дослідженням та використанням потенціалу людини як головного фактору розвитку українського суспільства.

Ключові слова: антропологічні проблеми, вища освіта, гуманітарна освіта, інформаційні технології, людський фактор, мистецтво життя, освітній фактор.

Вступ. Вирішення проблем вітчизняної вищої освіти, що виникли в останні десятиліття під впливом докорінних змін в світі, а також осмислення її ролі в соціально-економічному процесі на нинішньому етапі розвитку держави, коли під час війни проти російського агресора Україна отримала статус країни-кандидата на членство в Євросоюзі та розуміння необхідності

прискореної її модернізації в контексті євроінтеграційних процесів стають одним із пріоритетних завдань для всієї національної системи освіти.

Сучасна історія трансформаційних процесів у вітчизняній освіті в останнє десятиліття свідчить, що в багаточисельних матеріалах конференцій, статтях, монографіях наполегливо підкреслювалась думка про те, що входження України в цивілізоване світове співтовариство неможливе без структурної реформи системи вищої освіти, спрямованої на збереження мобільності, сприяння працевлаштуванню випускників на внутрішньому та зовнішньому ринках праці в умовах високої конкуренції. Відзначається, що «метою модернізації вищої освіти в Україні є створення такої моделі освітнього процесу, в якій би оптимально поєдналися кращі вітчизняні й зарубіжні традиції» [4, с. 7–8].

Підкреслюється також, що важливим моментом в русі до зазначених адаптаційних процесів освіти до рівня європейських стандартів є усвідомлення необхідності подальшого розвитку власних освітянських національних традицій, введення її надбання у європейський і світовий освітній простір [1, с. 6–10].

Перед науковцями-гуманітаріями постає завдання прискіпливого теоретичного аналізу всієї сукупності процесів, що відбуваються останнім часом у сфері освіти в цілому і зокрема вищої освіти, дослідження філософських, соціокультурних, психологічних та інших проблем і перспектив, властивих для сучасного етапу розвитку української держави, яка в умовах війни проти російського агресора стала кандидатом на членство в Євросоюзі. При цьому виникає цілий ряд методологічних, аксіологічних, світоглядних, антропологічних, культурологічних проблем, пов'язаних з новою соціальною реальністю, яка потребує більш системного і цілісного аналізу.

На наш погляд, в сучасному науковому дискурсі не знайшли достатнього висвітлення соціально-філософські підходи до вивчення антропологічних, аксіологічних, світоглядних проблем розвитку українського суспільства в умовах процесу його входження в Європейський соціально-економічний, культурологічний та освітянський простір, а також ролі освітнього фактору як рушійної сили даного процесу і тих ризиків, що супроводжують цей процес в соціально-гуманітарній сфері.

Мета та завдання. Метою даної статті є філософський аналіз сучасних проблем вищої освіти як вирішального фактору розвитку суспільства на етапі його інтеграції в західно-європейський соціально-економічний, культурологічний, освітянський простір. Найголовнішими завданнями виступають: вивчення питань, що дотичні до аналізу сучасної освіти в контексті формування відповідних якостей сучасної людини, які б сприяли її адекватному адаптуванню до сучасної західноєвропейської цивілізації з урахуванням пануючих парадигм розвитку гуманітарної освіти.

Методи дослідження. Методологічна основа дослідження зумовлена поставленою метою і завданнями роботи та характеризується застосуванням теоретичних принципів діалектичного поєднання аналізу і синтезу, історичного та логічного підходів, порівняння та аналогії, а також гіпотетико-дедуктивного, компаративістського, структурно-функціонального та герменевтичного методів.

Результати. В Законі України «Про вищу освіту» [2] знайшли відображення такі європейські норми та тренди як: автономія закладу вищої освіти, академічна доброчесність, академічна мобільність, академічна свобода, Європейська кредитна трансферно-накопичувальна система, студентоцентризоване навчання тощо. Багато позитивних інновацій впроваджено в освітній процес з прийняттям цього закону, переваги яких освітянське співтовариство сприймає як виклик часу.

Саме акцент на розвитку особистісних якостей в процесі освіти складають ту частину компетентностей, яка визначена в понятті «вища освіта» в Законі України «Про вищу освіту», де в його змісті підкреслюється необхідність, набуття світоглядних, громадянських якостей й морально-етичних цінностей та інших компетентностей, тобто, саме таких здібностей, що сприяють розвитку внутрішніх мотиваційно-вольових якостей особистості [3]. А компетентність в цьому ж законі визначається як здібність, тобто здатність до успішної соціалізації на основі поглядів, цінностей та інших особистих якостей [3].

Сукупності усіх визначених в законі компетентностей особистості на етапі її навчання в подальшому будуть визначати як стратегію, так і тактику її життєвого шляху, а також і конкретні дії в процесі реалізації своїх професійних та особистісних якостей в умовах, що відповідали б вимогам часу. І тут важливо відзначити, що отриманні професійні навички, уміння, а також здатність до постійного удосконалення своїх професійних здібностей, які сприяли б реалізації потенційних суб'єктивних можливостей задля кар'єрного зростання людини не вичерпують тих вимог до моделі сучасної людини в нелінійному світі, які витребувані часом.

У цьому зв'язку доречно було б звернутися до думки відомого американського філософа-гуманіста Е. Фромма, який ще в минулому столітті у праці «Людина для себе» застерігав, що створюючи нові та кращі засоби для володіння природою «людина опинилась пійманою в сітці цих засобів та втратила з виду ціль, яка тільки й надає цим засобам сенс – саму людину [5, с. 12].

Засновник гуманістичної етики (на противагу авторитарній етиці) справедливо підкреслює, що людина завоювавши природу, стає рабом машин (технологій), і при всій своїй технологічній величчї вона стає безпорадною по відношенню до самих важливих та фундаментальних питань людського існування: що таке людина, як вона повинна жити, як потужні енергії, що містяться в самій людині, можна плідно та корисно використовувати [5, с. 13].

Коли ми підкреслюємо, що громадяни Європейського Союзу об'єднанні спільними цінностями, такими як свобода, толерантність, рівність, солідарність, то ми усвідомлюємо, що ці цінності формувалися в європейському освітньому просторі на підставі великої історичних, освітянських традицій. А «велика традиція гуманістичної етичної думки заклала фундамент систем цінностей, заснованих на людській автономії та розумі. Ця система будувалась на передумові, що для того, щоби знати, що добре або, що погано для людини, слід знати природу людини» [5, с. 14].

Саме з точки зору ціннісних орієнтирів в системі компетентнісних пріоритетів освіти заслуговує на увагу дослідження ідеї гуманістичної етики Е. Фромма як прикладної науки «мистецтва жити» в контексті проблеми сучасного існування людини. Суть її полягає в тому, що саме життя є мистецтвом, яке є найважливішим і в той же час найскладнішим з усіх відомих мистецтв, що практикуються людством. Предметом такого мистецтва є сама життєдіяльність (а не конкретна діяльність), процес розвитку того, що закладено потенційно в людині. В «мистецтві жити» людина – і творець, і предмет свого мистецтва. В масовій свідомості закріпилося уявлення, що наприклад, стати архітектором, інженером, кваліфікованим робітником, тобто придбати професію, можна лише завдяки серйозному навчанню, а ось жити – це настільки просте заняття, що не потребує жодних зусиль, щоб цьому навчитися. Життя – це така справа, де кожний в ньому знавець. Але це не так. В сучасному суспільстві частіше за все спонукальними мотивами та цілями для людини стають гроші, престиж, успіх, кар'єра, влада. Е. Фромм підкреслює, що людина перебуває в ілюзії, що вона діє в своїх власних інтересах, тоді як насправді вона служить чому завгодно, але не інтересам свого власного «я». Все що завгодно важливе для неї, за винятком свого життя та мистецтва жити. Тобто, людина існує для чого завгодно, тільки не для себе. В той час, як насправді цілком людського життя слід було б вважати розгортання сил людини у відповідності з її природою. Хоча всі люди, з абстрактної точки зору, за своїми родовими ознаками однакові, проте кожен окремо – це завжди конкретна індивідуальність, унікальна істота, що відрізняється від будь-якої іншої. Кожний з нас – це особливий сплав характеру, темпераменту, уподобань, талантів. І затверджувати свої людські можливості ми можемо лише реалізуючи свою індивідуальність. Жити – це теж саме, що бути самим собою, розвинути те, що в кожному закладено потенційно. І як підсумок, Е. Фромм підкреслює, що благо в гуманістичній етиці – це затвердження життя, розгортання людиною своїх сил. Добročинність – це відповідальність за власне існування, а порок – це безвідповідальність по відношенню до самої себе [5, с. 25–27].

Звертаючись до поняття «мистецтво жити» в контексті запропонованої Е. Фроммом ідеї гуманістичної етики, ми вважаємо доцільним звернути увагу на феном освіти з точки зору її основної функції – соціалізації, тобто процесу входження індивіду в світ життя не лише на рівні

засвоєння професійних компетентностей, необхідних для кар'єрного зростання, а і з точки зору світоглядно-аксіологічних засад розвитку її як особистості, здатної долати виклики часу. В історії філософії окрім загальнотеоретичних дискурсів щодо природи, сутності та існування людини, актуальним був і розгляд її буття в морально-етичній проекції, з споконвічним питанням «як жити». І при усій важливості загальних дискурсів щодо людини як такої, в сучасній освіті в системі компетентнісного підходу особливого значення набувають саме ті якості, які спонукають до пошуку відповідей в просторі практичної філософії.

Тому, виникає питання, яким чином, та на яких ціннісних засадах має реалізовуватися національна система вищої освіти, які освітні стратегії для просування спільних цінностей громадян Європейського Союзу потрібно впроваджувати в систему вітчизняної освіти країни, як майбутнього члена такого союзу? Інакше кажучи, кого повинна готувати вітчизняна вища професійна школа, готуючись стати частиною сучасного цивілізованого західного освітянського простору?

Реальність сьогодення така, що шлях кожної людини до професії, до визначення свого місця в соціальному світі починається ще в школі і далі реалізується в системі середньої та вищої освіти. Традиційно в недавньому минулому вважалося, що професійне зростання людини має свою лінійну логіку послідовного проходження рівнів професійної освіти. Таке уявлення про лінійний розвиток професійної кар'єри в межах однієї спеціальності вважалося і досі часто вважається прийнятним варіантом планування свого життєвого шляху у випадках, коли така спеціальність не потребує особливих інтелектуальних та вольових зусиль.

Однак сучасний ринок праці формує нові уявлення про логіку розвитку професійної майстерності, які сприяли б особистісній самоактуалізації, в тому числі й кар'єрному зростанню. Сучасний світ вимагає формування нових нелінійних орієнтацій в системі передусім безперервної професійної освіти. Це обумовлено швидкою зміною технологій, необхідністю для людини регулярно змінювати сфери діяльності, професії або спеціальності. В цій ситуації передбачається отримання і другої, і третьої вищої освіти, а також проходження різних додаткових курсів, підвищення кваліфікації. В принципі, тут можливі багаторазові зміни професійних та освітніх технологій.

Поряд з необхідністю визначення актуальних траєкторій вибудовування професійного зростання постають питання, що пов'язанні з розвитком особистості людини, яка була б здатною до універсальних змін своїх професійних потенцій.

Такі поняття як успішність, конкурентоспроможність стали життєвими орієнтирами молоді, яка бажає розкрити свій інтелектуально-вольовий потенціал протягом життя і використовуються для обґрунтування необхідності введення обов'язкової системи базових компетентностей.

Однак проблема «мистецтва жити» в сучасному світі, що швидко змінюється, залишається на другому плані, а то й взагалі виноситься за дужки, коли мова йде про впровадження тих компетентностей, які сприяли б розвитку в особистості таких якостей, які б забезпечили затвердження можливостей реалізації своєї індивідуальності. А такі якості, на наш погляд, формуються через впровадження в освітній процес циклу дисциплін, в яких і зосереджена філософсько-світоглядна, антропологічна, аксіологічна, екзистенційна, епістемологічна, морально-етична, психологічна проблематика людини, і які покликані формувати саме ті якості молодої людини, які реалізуються в загальній стратегії життя як мистецтві жити серед інших людей. Виносячи зазначені дисципліни на другий план, скорочуючи їх обсяги в навчальному процесі, або взагалі виключаючи їх з навчальних програм, ми свідомо чи несвідомо формуємо незрілий світогляд людини, для якої вона сама для самої себе буде виглядати як однібочна технологічна функція, яка, як правило, не готова до викликів часу. В той час, як всім зрозуміло, що якість сучасної особистості визначається її мірою автономності, адаптованістю до змін, готовністю до розвитку, до гідного життя, швидкої адаптації до нових вимог часу. Такі якості особистості сучасного фахівця стають визначальними в здатності протистояти сучасним викликам часу.

Тому, на наш погляд, стає очевидним, що компетентнісний підхід в змісті вищої освіти означає в тому числі і поступовий перехід з етапу трансляції знань та формування навиків,

умінь до етапу створення умов для засвоєння комплексу компетенцій, що включають здібності випускників вишів до виживання в умовах нелінійного розвитку соціального світу та сталої життєдіяльності, що ґрунтується на гуманістичних принципах в умовах сучасного соціально-політичного, ринково-економічного та інформаційного простору.

Висновки. Таким чином, можна зазначити, що система сучасної вищої освіти є динамічною. Вона постійно змінюється і потребує філософського осмислення в межах вже існуючої філософії освіти, як прикладної філософської дисципліни, яка досить успішно розвивається у вітчизняній філософській думці, і це обумовлено потребами теоретичного аналізу вищої освіти в умовах постійного зростання її ролі в розвитку економічного та людського потенціалу українського суспільства, як соціокультурного феномену, дослідження сенсу освітньої діяльності, існуючих парадигм та проектування шляхів її розвитку.

Загальний філософський погляд на сучасний світ, і зокрема на глобальний характер соціальних змін, потребує принципово інших ментальних орієнтацій людини в межах її життєдіяльності. Йдеться про розуміння гранично допустимих навантажень на сучасну людину в її відношенні до світу, де повинна бути визначена оптимальна та ефективна межа, яка б відповідала вимогам раціональності та принципам гуманізму в системі західноєвропейських цінностей. Філософський аналіз освіти потребує виявлення нових світоглядних установок, пошуку шляхів до створення нової картини світу, в якій людина XXI ст. знаходила б себе як в професійному, так і світоглядному сенсі. Ні наука, ні філософія немає цілісного уявлення про оточуючу дійсність на всі часи, не існує загальнолюдської завершеної картини світу, яка б все пояснювала, встановлювала межі можливого та вносила би порядок в безмежний хаос думок, суджень, наукових, філософських течій, релігій тощо. В контексті сучасного уявлення про нелінійність світу у людини все частіше виникає відчуття, що «все може бути». А коли в третьому десятилітті XXI ст. світ опинився перед загрозою третьої світової війни, і джерела цієї загрози пов'язанні з авторитарно-тоталітарним режимом північного сусіда – держави в якій 70 % опитуваних її мешканців виправдовують вбивство людей в нашій країні, то виникає закономірне питання, на яких ціннісних засадах в освіті формували свідомість цих людей. Питання, зрозуміло, риторичне.

На фоні таких глобальних кризових явищ, коли людство стоїть на межі прірви, стає очевидною криза духовно-світоглядних основ розвитку суспільної свідомості, витоки якої слід шукати не лише в соціально-політичній кризі, а й в загальному стані освіти, коли в її зміст закладаються не лише професійні компетентності, а й світоглядно-ціннісні орієнтири людини, цілі життя, усвідомлення своєї людської гуманістичної природи. Тому, особливо гостро встає перед філософським аналізом освіти складна концептуальна проблема її рефлексії не лише в контексті професійної самореалізації людини, а й з точки зору світоглядного розвитку (саморозвитку) особистості, де б ціллю людського життя вважалось розгортання її сил у відповідності з її природою на засадах тих гуманістичних західноєвропейських принципів, до яких вже більше тридцяти років прагне українське суспільство.

Чимало документів було прийнято останнім часом на законодавчому рівні, виконавчою владою, профільним міністерством, які і були спрямованні на активізацію процесу імплементації національного законодавства в Європейський освітній простір з урахуванням кардинальних змін в сфері інформаційних технологій і вже існуючої в західній цивілізації системи цінностей. Цей процес проходив і проходить в практиці національної освіти непослідовно та суперечливо. Наприклад, в ЗМІ постійно відзначаються як позитивні зрушення в цьому напрямку, так і недоліки, коли профільне міністерство усіяко гальмує процес запуску до роботи Національного агентства із забезпечення якості освіти, коли міністерські чиновники, продовжують усупереч законодавству реалізовувати не притаманні їм функції, створюючи передумови для корупційних діянь. Така ситуація блокує розвиток, не дозволяє інтегруватися до європейського освітнього простору. У результаті потужний імпульс, який дав реформам в освітній сфері ще в 2014 році Закон «Про вищу освіту», потроху згасає. Це дискредитує реформи, підриває довіру до них у суспільстві, створює атмосферу розчарування і невдоволення в освітянському

та академічному середовищі [4].

Освітнє вітчизняне співтовариство обрало цивілізовану західну модель освіти доєднавшись до Лісабонської хартії ще 1999 р. Це був вибір, який обумовлений духом часу та викликом сучасного світу і починаючи з останнього десятиріччя ХХ ст. характеризувався подіями, що суттєво трансформували сучасну соціокультурну реальність. Йдеться про активне входження в життя новітніх інформаційних технологій як результату розвитку постіндустріального суспільства, що об'єктивно потребує зміни парадигми освіти. Відбувся бурний розвиток засобів масової комунікації, широке розповсюдження персональних комп'ютерів, глобальних соціальних мереж, технологій віртуальної реальності і особливо штучного інтелекту. Такі досягнення докорінно змінили життя суспільства, висунувши на перший план інформаційну діяльність, тобто діяльність, що пов'язана з виробництвом, вживанням, трансляцією та збереженням інформації, але й ускладнює світ таким чином, що осмислити його в межах традиційних підходів вже неможливо.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Андрущенко В. П. Вища освіта в пост-Болонському просторі: спроба прогностичного аналізу. *Філософія освіти*. 2005. № 2. С. 6–19.
2. Закон України «Про вищу освіту». URL: https://urst.com.ua/download_act/pro_vyshchu_osvitu
3. Інтеграція в європейський освітній простір: здобутки, проблеми, перспективи: Монографія / за заг. ред. Ф. Г. Ващука. Ужгород: ЗакДУ, 2011. 560 с.
4. Співаковський О. Шлях НАЗЯВО: крок уперед, два кроки назад? *Голос України*. 2016. URL: <http://www.golos.com.ua/article/271287>
5. Fromm E. Man for himself: an inquiry into the psychology of ethics. 2003. Routledge. 198 p.

REFERENCES

1. Andrushchenko, V.P. (2005). Vyshcha osvita v post-Bolonskomu prostori: sprobaprohnostychnoho analizu [Higher education in the post-Bologna space: an attempt at predictive analysis]. *Filosofia osvity*, 2, 6–19 [in Ukrainian].
2. Zakon Ukrainy «Pro vyshchu osvitu» [Law of Ukraine «On Higher Education»]. URL: https://urst.com.ua/download_act/pro_vyshchu_osvitu [in Ukrainian].
3. Vashchuk, F.H. (Ed.). (2011). Intehratsiia v yevropeyskyi osvitnii prostir: zdobutky, problemy, perspektyvy [Integration into the European educational space: achievements, problems, prospects].: Monohrafiia. Uzhhorod: ZakDU, 2011, 560 s. [in Ukrainian].
4. Spivakovskiy, O. (2016). Shliakh NAZIaVO: krok upered, dva kroky nazad? [The path of the National agency for quality assurance of higher education: one step forward, two steps back?]. *Holos Ukrainy*. URL: <http://www.golos.com.ua/article/271287> [in Ukrainian].
5. Fromm, E. (2003). Man for himself: an inquiry into the psychology of ethics. Routledge, 198 p. [in English].

Shmyhol Mykhailo Fedorovych

Candidate of Philosophical Sciences, Associate Professor,
Head of the Department of Philosophy, History and Political Science
Odessa National University of Economics
8, Preobrazhenska str., Odesa, Ukraine
orcid.org/0000-0003-1268-2582

Yushkevych Yuliia Serhiivna

Candidate of Philosophical Sciences,
Senior Lecturer at the Department of Philosophy, History and Political Science
Odessa National University of Economics
8, Preobrazhenska str., Odesa, Ukraine
orcid.org/0000-0002-8295-0346

**PHILOSOPHICAL AND ANTHROPOLOGICAL PROBLEMS OF EDUCATION
IN THE CONTEXT OF EUROPEAN INTEGRATION PROCESSES IN UKRAINE**

***The relevance of the problem.** The transformation processes that have recently intensified in the national educational space in connection with the real prospects of our country to become a member of the European Union, actualize the need to study the phenomenon of education from the point of view of philosophical and anthropological discourse. The national educational community faces a rather urgent problem concerning the understanding of these processes in the context of European value priorities and the philosophical reflection of education in general as a process of personal self-development, and as a worldview in connection with the awareness of the complexity and especially the non-linearity of the developing world. **The purpose of the article** is a philosophical analysis of modern problems of higher education as a decisive factor in the development of society at the stage of its integration into the Western European socio-economic, cultural, and educational space. **The methodological basis** of the study is determined by the set goal and objectives of the work and is characterized by the application of theoretical principles of the dialectical combination of analysis and synthesis, historical and logical approaches, comparison and analogy, as well as hypothetical-deductive, comparative, structural-functional and hermeneutic methods. **Research results.** It was concluded that the current stage of development of higher education in our country requires fundamental changes in relation to socio-humanitarian education in the process of forming specialists of a new generation, whose future life activities will be directly related to entry into the socio-cultural modern European living space. It is noted that the current generation of participants in the educational process is not only a witness, but also a participant in the formation of new European education standards that meet the requirements of the time. The importance of developing competencies that contribute to the development of a specialist's ideological and value qualities, which would best reveal his individual mental potential as a person in the modern Western European social world, is emphasized. Attention is focused on the fact that at the present stage of development of Ukrainian society as a candidate country for the European Union, the educational factor becomes critically important. It is on this basis that it is important to update socio-humanitarian problems related to the research and use of human potential as the main factor in the development of Ukrainian society.*

***Key words:** anthropological problems, art of living, educational factor, higher education, humanitarian education, human factor, information technology.*